
Kampis Miklós

SORSUNK: EURÓPA

Barátaim arra kértek, hogy Széchenyi István életével, működésével és halálával összefüggő beszámolót (hozzászólást, előadást) tartsak. Ez természetes módon felveti a magyarság örökké időszerű problémáit. Tisztelgő beszámolót tehát egy mai átlagos magyartól a legnagyobb magyarnak, aki sorsában riasztó példáját mutatja igyekezeteink, felemelkedéseink és bukásaink, egyszóval életünk történetének, aki mintegy ősképévé vált a tisztesség, a gondolatból fakadó cselekvés, a magyarsággal való azonosulás, az európai történelem és az időben való jelenlét egyidejű megragadására való törekvés fogalmainak.

Be kell vallanom, hogy ilyen beszámolót tartani nem tudok. Ha mai életünk, helyzetünk, teendőink hasonlósága feltűnő is, részemről a párhuzamra történő hivatkozás nem a nagy példa ismeretén, munkásságának elemzésén, a tanulság megfontolásán alapuló tudatos választás, hanem a térbeli és történelmi helyzet hasonlóságán alapuló, inkább ösztönös következmény. Egyszóval: nem ismerem Széchenyi István műveit, gondolatait, nem épült bele gondolkodásomba, érzéseimbe és homályos akarati világomba, számomra tiszteletre méltó idegen.

Visszautasítani azonban ezt a megtiszteltetést mégsem akarom. Úgy gondolom, az egyetlen lehetséges, tisztességes magatartás az, ha most a lehető legőszintébb vallomást teszem a magam magyarságáról, arról a viszonyról, ami engem a magyarsághoz, annak a történelemben megjelenő, saját sorsunkban mutatkozó, cselekvéseinkben tükröződő jellegéhez, a magyarság szellemi és lelki képéhez fűz. Ezzel róhatom le tiszteletemet a legnagyobb magyar emlékének, állíthatok egyben emlékoszlopot száz évvel későbbi korokban történt eseményeknek és életeknek; ezáltal eltűnően az idő, tartammá nemesül, s a tudat állandó jelenében egy képpé magasztosul, áll össze saját képünkkel a történelem.

Rögtön meg kell mondani, hogy ez a viszony nem egyértelmű, hanem kettős viszony, nem feltétlen hódolat vagy rajongás, nem odaadó hála vagy dicsőséges felmagasztalás. Sokkal inkább a gyűlöletnek és a szeretetnek, a megvetésnek és tiszteletnek, az utálatnak és az imádatnak keveréke, méghozzá egyszerre és egyidejűleg, hozzávetőlegesen fele-fele arányban.

Meg kell ezt magyaráznom.

Kitéréskeppen: ha *magyarázok* valamit, akkor az azt jelenti, hogy *magyarrá* teszem, formázom, gyúrom, azonosítom, megragadom, bekebelezem, felfalom. Önmagában elpusztítom, létét magamon keresztül biztosítom. Ha mindezt nem teszem meg, nem értem meg, tehát idegen marad, magyarázat nélküli, azaz nem létező. Mindent, a külső és belső világ minden jelenségét csak magyarságomon

keresztül tudom megérteni, tehát részemé tenni, tehát szeretni. Így viszont mindent, a látható és láthatatlan világ minden külső és belső jelenségét képes vagyok megragadni, magammal azonosítani, féktelen önzésemben magamhoz hasonlóvá tenni, egyszóval megmagyarázni. („*Jaj, én vagyok az Omega s az Alfa.*” Babits)

Ebből az alapállásból nem lehet kiszakadni, nincs meg az a képességünk, hogy valamit önmagában szemügyre véve, önmaga másságát egyáltalán felismerjük, és így szeressük, furcsa módon ezáltal nincs meg az a képességünk, hogy önmagunk magányát megteremtsük, önmagunkban egyedül létezzünk, csupán a teljes megragadott, felfalt, bekebelezett világegyetemmel vagyunk azonosak, önálló létünk nincs.

Mármost ez az alapállás kiváló embereknél kiváló eredményt hoz, különös és egyedülálló eredményeket, amelyeket tisztelni, szeretni lehet és kell is, a magyar költészet, az esszéirodalom, a zene és legújában az építészet különös szellemi világa ez, amely képünkre és hasonlatosságunkra formált világegyetem képét tükrözi a bámuló világnak. („*Saját pojámat látom végül.*” Weöres)

Ez a magyarságnak általam tisztelt és szeretett jobbik fele, amely életem szellemi tartalmát megadja, amely nélkül én nem lennék önmagam, olyan mint egy mély tó, amelyben életem során megmerülvén, hűvösebben és tisztábban kerülök ki onnan, magammal vívén emlékeimben a mélység homályát és a víztükör tiszta és pontos, világos képét egyaránt.

Van azonban egy másik magyarság is, a gyilkosok magyarsága. Magasztos szellemek birodalmában megjelenő gyilkos akarat, fiam gyilkosai, akik közvetetten megölték az anyát is, s jómagamat örök búskomorságra, Jeremiás siralmaira ítélték. Ebben a cselekedetben nem a cselekedet önmaga, hanem annak indokolatlansága, indulatisága, ösztönössége a riasztó. Ez a sorsesemény az, amely engem a magyarság gyűlöletére, soha el nem felejthető átkokra kényszerít, alantas bosszúvágytól a különös önmarcangolásig minden lehető gonosz indulatot kivált, és önmaga iránt örökös gyűlöletet kelt.

Ebben a történetben a magyarság szerepe a gonosz szerepe, ezek a gyilkosok, akik agyonverték a fiamat, magyarok voltak, olyan arcot mutatnak felém, a magyarságnak egy olyan arckifejezését, amelyet gyűlölök és amelytől félek. Kinek az arca ez? Kinek a képe ez?

Az antropológia tanítása szerint életünk nem véletlen események valószínűségszámítással vagy játékelmélettel követhető halmaza, hanem okszerű következménye előző életünk - életeink cselekvéseiből és törekvéseiből származó hatások szövedékének. E hatások egyfelől továbbgyűrűznek a többi ember, a társadalom további életében, másfelől saját személyiségünk, gondolkodásunk, érzésvilágunk és akarati impulzusaink forrásává válnak. E hatások egyrésze építi személyiségünket és a világot, másrészük rombolja azt. Összességük képe saját valódi személyiségünk képe, torz és csökevényes emberarc, melyben állati lélekformák fedik el származásunk és fejlődésünk valódi formáit.

E hatások következményeit kiegyenlítendő, épül fel a következő életünk sorsának jellege, tényleges eseménysora. E hatások következménye saját egyéniségünk jellege, egyben sorsunk jellege, tényleges és elháríthatatlan következménye korábbi tévedéseinknek és gonosz indulatainknak, ez a torz arc képe saját magunknak, egyben a sorsunknak is, mely kívülről közelít felénk. Kinek az arca a magyarság felém mutatott gonosz arca? Kinek a képe ez?

Sorsunk, sorsom tükröződik ebben az arcban. Ádám arc, gyilkos gonosztevő arc. Az én arcom, az én valódi arcom. Az a valódi arcom, amelyet gyűlölök, és ameltől félek, s amelyet a magyaság gyilkos gonoszságában, mint tükörben megpillanthatok. Ez az értelme ittlétemnek és magyar voltomnak, erre a sorsra ítéltetem, ez a sorsunk nekem és családomnak, felismerni ebben az arcban önmagamot, felismerni, hogy a gyilkos gazember, a gonosztévő én magam vagyok.

S ez a magyarság szerepe az én számomra, megragadni és felfalni, bekebelezni mindent, a magyarázat által a sorssal azonosulva, a tükörben önmagamot felismerve, hogy létemet önmagamon keresztül biztosítsam, erőt, belső erőt nyerve általa.

Ha a magyarság számomra gyilkos indulatok tükre, amelyben magamat ismerem fel, van ennek a történetnek egy másik kiterjedése, összefüggése is. Ha a magyarságot egyetlen személynek képzelem, arcát egy lény arcának fogom fel, sorsát egy lény sorsának gondolom, amelynek eredete az enyémhez hasonlóan az idők homályából, régmúltból származik és korábbi cselekedetei formázták szenvedéssé és gyilkos indulattá egyaránt, ugyanígy felismerhetem, hogy a magyarság saját sorsában, történelmében, szenvedéseiben önmagára eszmélhet, ez a mérhetetlen gyűlölet, idegenség és csodálkozás, amely körülveszi, amely sorsának különösségében feléje tekint, az önmagának, a magyarság valódi voltának képe, sorsa, történelme; szenvedései ugyanúgy tükör, amelyben önmagát látja viszont, mint jómagam, az ő általa felém tartott tükörben.

S ennek a sorsnak, történelemnek forrása is van, neve is van: Európa. Különös sors, különös forrás, különös történelem: a magyarság keletről és az idők mélyéből magával hozott sajátságainak összeköttetése az idők mélyéből, a kezdetből fakadó kereszténységgel, s ebben az ütközésben a feléje fordított arckifejezés a gyűlölet, az idegenség és a félelem, sorsában tehát, amelyet Európa oly buzgón közvetít, önmagára eszmélvén, a továbbiak az idők, a jövő végtelenjében tűnnek el, s így válik, válnak életünk és erőfeszítéseink részévé ennek a hatalmas kalandnak, sorsunk így értelmezhető, mert mai tetteink, akárcsak Széchenyi tettei, a jövőben formálják, alakítják ezt a sorsot, a magyarság sorsát, mely majd a jövő nemzedékek sorsának mutat újabb tükörket.

Bizonyára nem ezt vártatok tőlem, talán kevésbé drámai, kevésbé személyes, de felemelőbb, lelkesítőbb szavakat.

Széchenyi élete, története, sorsa azonban ugyanígy kettős arculatú, egyszerre tragikus és felemelő,

igyekezetében és tetteiben számunkra példaként szolgál, tragédiájában megrendít és előrevetít sorsszerű eseményeket. Emlékére, amely mai életünk, problémáink és tetteink szempontjából rendkívül fontos, s kárpótlásul az elmaradt felemelő szavakért ajándékképpen szeretnék egy mai példával búcsúzni, elmesélek egy történetet. Megépülése után egy-két évvel kirándulást tettünk a sárospataki művelődési házhoz, s ezen a kiránduláson sok volt a szép, megrendítő esemény. Ezek közül az egyik az én mostani történetem. Meglátogatván a házat, kimentem a főhomlokzat elé, s leültem a tanítóképző „prepa” kerítésére, hogy szembenézzek vele. Meglepetve láttam azonban, hogy a ház üvegszeméi nem engem néznek, hanem valahová a hátam mögé tekintenek. Megfordultam, s azt láttam, hogy a „prepa” udvarán Jan Amos Komensky, azaz COMENIUS, Európa tanítójának mellszobra áll, s szembenéz az új épülettel, rájöttem, a ház ezt a szobrot nézi, ezzel néz farkasszemet.

A kép tehát, amellyel búcsúzom, mai magyarságunk, erőfeszítéseink és eszméléseink képe, tehát a sorsunk jövőbeni formálásának képe a következő: messze észak-keleten, egy kisvárosban, amely évszázadok óta a művelődés és a szellemi felemelkedés helye, a művelődés új otthonának főhomlokzata egy arcot formáz. Ez az arc – (a magyarság arca? félig földbesüllyedve? félig a földből kiemelkedve?) – keletről nyugat felé tekint, s üvegszemében ott tükröződik Comenius szobrának képében a magyarság sorsa, a sorsunk: Európa.

